
ЕКОНОМІКА РИБНИЦТВА

УДК 338.45:639.2/3

АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДП “ІРКЛІЇВСЬКИЙ РОЗПЛІДНИК РОСЛИНОЇДНИХ РИБ”

Л.В. Товстенко, Н.І. Смирнюк

Інститут рибного господарства НААН України

Проаналізовано та дано оцінку ефективності організаційно-економічних механізмів ведення господарської діяльності ДП “Іркліївський розплідник рослиноїдних риб”.

Рибне господарство — одна з найважливіших галузей сільського господарства, яка поряд із землеробством та тваринництвом відіграє особливу роль у формуванні продовольчої безпеки країни, виробляючи цінну дієтичну продукцію, без якої неможливо забезпечити населення збалансованим повноцінним харчуванням.

Для належного розвитку рибництва в Україні є сприятливі природно-кліматичні умови, галузь має багаторічний, історично набутий досвід ефективного ведення рибництва.

До 90-х років минулого століття рибне господарство внутрішніх водойм розвивалося динамічно, було створено потужну матеріально-технічну базу галузі: організовано 28 рибокомбінатів із площею ставів більше 90 тис. га, щорічно будували ще 2,0–2,5 тис. га ставів. На це державою виділялися кошти. Для потреб рибних господарств спеціалізовані заводи постачали комбікорми, виготовляли техніку, що дозволило механізувати працю рибаків більш як на 70%. Щорічно за державний кошт проводилося зариблення великих водойм. Все це дозволяло забезпечувати щорічний вилов прісноводної риби обсягом понад 130 тис. тонн, здійснюючи приріст товарної продукції в середньому на 6–8%.

Перехід рибного господарства на ринкові відносини в умовах відсутності належної законодавчої та нормативно-правової бази діяльності галузі, проведення безсистемної приватизації, необґрунто-

ваного розподілу цілісних комплексів між різними власниками та користувачами, брак бюджетного фінансування робіт для капремонту та реконструкції ставів і гідроспоруд, часті зміни користувачів у господарському комплексі, непропорційна плата за оренду землі під водою, відсутність обігових коштів та кредитних ресурсів призвели до збитковості та банкрутства переважної більшості підприємств.

Відбулося суттєве скорочення вилову прісноводних риб, що останніми роками не перевищує 40 тис. тонн. У ці роки лише окремі господарства зберегли колективи і продовжують стабільно та ефективно працювати, і серед них — ДП “Іркліївський розплідник рослиноїдних риб”.

Мета дослідження — вивчити та проаналізувати організаційно-економічний механізм господарювання в ДП “Іркліївський розплідник рослиноїдних риб”.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Об’єктом дослідження було ДП “Іркліївський розплідник рослиноїдних риб”, матеріалом для дослідження — дані первинного та бухгалтерського обліку, статистичної звітності підприємства за 2008–2010 рр. та частково за 2011 р., нормативно-довідкові дані, результати спеціальних обстежень тощо. Дослідження проводили, застосовуючи насамперед метод економічного аналізу, тобто сукупність прийомів та способів вивчення становлення економічних явищ та процесів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Риборозплідник розташований у Лісо-степовій зоні рибництва України на лівому березі Кременчуцького водосховища біля с. Іркліїв Чорнобаївського району Черкаської області.

Це повносистемне господарство, тобто працює, починаючи від нерестової кампанії до вирощування товарної риби. За проектом він призначений для вирощування дволіток рослиноїдних риб далекосхідного комплексу, масою кожна не менше 130 г з метою зариблення Кременчуцького водосховища для боротьби з синьо-зеленими водоростями, підвищення рибопродуктивності, відтворення рибних запасів та забезпечення харчових потреб населення. Білий товстолобик (споживає фітопланктон), строкатий товстолобик (споживає зоопланктон), гібрид білого та строкатого товстолобиків (живиться як фіто-, так і зоопланктоном), а також білий амур (поїдає вищу водну рослинність) є біологічними меліораторами водойм, поліпшують якість води, не потребують штучних кормів і є цінною дієтичною харчовою продукцією.

Для вивчення обсягу робіт по зарибленню Кременчуцького водосховища проаналізовано акти “Про виконання робіт з відтворення риби, інших водних живих ресурсів та робіт, що належать до природоохоронних заходів”. Засвідчує виконання цих робіт комісія, до складу якої входять директор риборозплідника, представник державного органу рибохорони, представник органу місцевого самоврядування і представник органу

Міністерства охорони навколишнього середовища України. Результати досліджень наведено в табл. 1.

Крім того, в 2011 р. у Кременчуцьке водосховище вселено 2194 екз. дволіток білого амура середньою масою 149 г.

Відповідно до пункту 4.6.2 “Інструкції про порядок проведення робіт з відтворення водних живих ресурсів”, середня маса товстолобиків та білого амура для зариблення повинна становити 100–150 г.

Аналіз даних табл. 1 свідчить, що протягом досліджуваного періоду в риборозпліднику вимоги згаданої інструкції виконували чітко, середня маса особин товстолобика білого становила 111 г, строкатого — 121, а білого амура — 149 г. Найбільшої середньої маси був зарібок 2011 р.

Зариблення Кременчуцького водосховища проводять щорічно, втім наймасштабнішим воно було в 2011 р., коли запустили 47,5 т мальків риби цінних порід. За останні 4 роки до водосховища господарством було вселено 1,353 млн екз. дволіток загальною масою 160 т.

Ціна рибопосадкового матеріалу — 1 грн за кожен вселений екземпляр. З 2008 по 2011 р. відшкодування господарству з Державного бюджету за зариблення Дніпра становить 1,353 млн грн.

Ще в період становлення господарство для отримання додаткових коштів, крім зариблення водосховища, додатково зайнялося вирощуванням товарної риби, задля чого було прийнято дво- і трирічний оборот за коропом та трирічний за рослиноїдними рибами далекосхідного комплексу.

Таблиця 1. Зариблення Кременчуцького водосховища, 2008–2011 рр.

Рік	Дволітки білого товстолобика				Дволітки строкатого товстолобика			
	Випущено		Середня маса, г	Сума, грн	Випущено		Середня маса, г	Сума, грн
	екз.	кг			екз.	кг		
2008	185 931	20 106	108	185 931	214 069	25 251	118	214 069
2009	87 073	8862	102	87 073	105 936	11 239	106	105 936
2010	51 123	5403	102	51 123	386 258	41 107	102	386 258
2011	43 556	6277	144	43 556	276 668	40 979	148	276 668
Разом	367 683	40 648	111	367 683	982 931	118 576	121	982 931

Площа корисного дзеркала ставів, закріплених за риборозплідником, становить 1150 га. Відповідність призначення окремих ставів їх категоріям є умовною. У риборозпліднику гнучко і раціонально використовують водну площу для потреб сьогодення (табл. 2).

Товарну рибу вирощують у двох найбільших ставах площею 242 та 555 га (у 2010 р. до нагульних було віднесено і став № 3 площею 34 га), дволіток вирощують у ставах другого порядку. Є цілий набір ставів для відтворення і вирощування рибосадкового матеріалу (для вирощування цьоголіток, утримання плідників та ремонту).

У рибгоспі є племінні плідники коропа, товстолобика білого та строкатого, білого амура, плідники і ремонт осетрових та осетроподібних риб: стерляді, бестера, веслоноса, які мають інтенсивні темпи приросту. Зокрема, рибогосподарське освоєння веслоноса ґрунтується на впровадженні низьковитратних технологій, спрямованих на підвищення ефективності використання природних кормових ресурсів водоєм.

Культивування веслоноса дає змогу істотно підвищувати якість продукції без значних інвестицій у дороге обладнання і технології, а це сприяє оптимізації собівартості вирощеної риби та зростанню економічної ефективності виробництва.

На сьогодні традиційним видом риб є короп (короп рамчастий і лускатий), який має істотні переваги за темпом росту, плодючістю, життєстійкістю та резистентністю до захворювань, чого не можна сказати про білого амура, який у

ставовій аквакультурі займає незначну частку.

Основою підвищення природної рибопродуктивності в Іркліївському риборозпліднику є спільне вирощування різних видів риб на одній площі, як мирних, так і хижих. При цьому, чим більше об'єктів із несхожим спектром живлення перебуває в ставу, тим вища його рибопродуктивність. Спільне вирощування кількох цінних видів риб, підібраних за характером їх живлення з таким розрахунком, щоб найповніше використати природну кормову базу і одержати максимально високу природну рибопродуктивність шляхом застосування різних методів меліорації та удобрення є суттю поняття "полікультура".

Полікультуру як метод підвищення рибопродуктивності ставів застосовували в господарстві здавна, проте вирощування спільно з коропом додаткових риб — карася, лина, хижаків давало незначний приріст продукції.

Рослиноідні риби зробили полікультуру провідним фактором інтенсифікації ставового рибництва без докорінної ломки біотехніки вирощування коропа в монокультури. За досліджуваній період вони дали в середньому 36% продукції товарного рибництва (табл. 3). З рослиноідних риб у господарстві вирощують товстолобиків, понад 70% загального обсягу яких займає строкатий товстолобик та близько 30% — білий. З інших риб — сома (як меліоратора), а також щуку (за умов наявності власного рибосадкового матеріалу).

Дані табл. 3 показують, що середня маса товарної риби варіює в межах

Таблиця 2. Розподіл площі ставів Іркліївського риборозплідника за категоріями

Категорія ставів	Рік		
	2008	2009	2010
Нагульні	797	797	831
у т.ч. став № 6	555	555	555
став № 7	242	242	242
став № 3	–	–	34
Вирощувальні другого порядку	296	284	250
Вирощувальні першого порядку	47,7	69	69
Разом	1140,7	1150	1150

Таблиця 3. Вилов товарної риби в ставах Іркліївського розплідника рослиноїдних риб в 2008–2010 рр.

Показник	Рік									
	2008			2009			2010			
	Став № 6	Став № 7	Всього	Став № 6	Став № 7	Всього	Став № 6	Став № 7	Став № 3	Всього
Площа, га	555	242	797	555	242	797	555	242	34	831
<i>Вилов товарної риби:</i>										
Короп , тис. екз,	260	117	377	363	198	561	290	148	101	539
у т.ч. з 1 га, екз.	468	483	473	654	818	704	522	612	2970	649
Вихід, %	74	76	74	80	100	86	74	86	74	77
Середня маса, г/екз.	1000	1100	1060	1000	1200	1140	1144	1000	307	957
тонн	271	129	400	434	202	636	332	153	31	516
Виловлено з 1 га, кг	338	396	356	556	595	568	374	409	744	399
Товстолобик , тис. екз	199	86	285	168	78	246	170	73	33	276
у т.ч. з 1 га, екз.	359	355	3585	303	322	309	306	302	971	332
Вихід, %	95	94	95	81	86	82	83	83	–	86
Середня маса, г/екз.	1100	1000	1080	1000	833	1060	1270	1287	696	1206
тонн	217	93	310	195	65	260	216	94	23	333
Виловлено з 1 га, кг	277	268	274	257	165	230	317	318	597	328
Інші риби										
тонн	4	–	4	–	–	–	33	13	–	46
Виловлено з 1 га, кг	–	–	–	–	–	–	59	53	–	55
Всього виловлено всіх видів, т,	492	222	714	629	267	896	581	260	54	895
у т.ч. з 1 га, кг	615	664	630	813	760	798	750	780	1341	782
Питома вага окремих видів риб, %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
короп	55	58	56	69	76	71	57	59	57	58
товстолобик	44	42	43	31	24	29	37	36	43	37
інші	1	–	1	–	–	–	6	5	–	5
Використано кормів, тонн	1158	629	1787	1967	1026	2993	1655	886	133	2674
Кормовий коефіцієнт, од.	2,3	2,8	2,5	3,3	3,8	3,3	2,8	3,4	2,4	3,5

1,0–1,3 кг/екз. Рибопродуктивність нагульних водойм наближається до 800 кг/га. Загальний обсяг товарної рибопродукції останніми роками становить майже 900 т.

Для досягнення таких вагомих результатів неабияке значення має вирішення питання кормозабезпечення. Для підвищення природної кормової бази в стави щорічно вносять понад 20 т мінеральних добрив. Крім того, після спускання води на ложе ставів завозиться в загальній кількості до 22 тис. т органічних добрив, тобто по 20 т гною на 1 га. Щоправда, в 2011 р. перегною та гною було внесено вдвічі менше, ніж у попередні роки. Причиною цього стало, насамперед, значне зростання закупівельних цін як безпосередньо, на органічні добрива, так і на паливно-мастильні матеріали. До того ж, у сусідніх сільськогосподарських підприємствах запаси органічних добрив закінчилися. Доводиться купувати оргдобрива в досить віддалених господарствах. Як наслідок, значно зростають транспортні витрати, а 1 т гною обходиться риборозпліднику майже в 60 грн.

Оскільки господарство розташоване на досить бідних піщаних ґрунтах, підвищенню рибопродуктивності сприяє засівання по ложу ставів озимих культур, які навесні заливають водою.

Основним методом підвищення рибопродуктивності ставів у Іркліївському риборозпліднику є годівля риби. Її роль неухильно зростає в міру підвищення

інтенсифікації виробничих процесів. Вартість кормів до цього часу становила близько 40% вартості риби і має тенденцію до підвищення, тому раціональне використання кормів — найбільш актуальне завдання в загальному технологічному процесі вирощування риби.

Проблема годівлі коропа у ставових господарствах складається із загальних і спеціальних завдань. Найбільш серйозними залишаються питання загальної рибницької культури. Його вирішення повністю перебуває в компетенції керівництва риборозплідника. Захист ставів від смітної риби, викошування жорсткої водної рослинності, меліорація ложа, правильний режим годівлі, здійснення санітарно-профілактичних заходів, селекційно-племінна робота, механізація — все це резерви підвищення ефективності процесу вирощування риби.

Іркліївці мають власний комбикормовий цех, обладнаний механізмами для подрібнення та змішування компонентів зернових культур (пшениці, ячменю, жита, кукурудзи, зерноsumішей), м'ясокісткового борошна, макухи, крейди, інших добавок; для приготування вологих сумішей, які менше, ніж сухі корми, втрачаються при внесенні в стави, а отже, дають значну економію. Залежно від погодних умов, годівлю риби розпочинають у квітні або травні, а закінчують у вересні чи жовтні (табл. 4). Понад дві третини загального обсягу кормів згодують у липні — серпні. У цей час для годівлі

Таблиця 4. Використання кормів для годівлі риби в Іркліївському риборозпліднику

Місяць	Рік						У середньому за 2008–2010 рр.	
	2008		2009		2010			
	кг	%	кг	%	кг	%	кг	%
Квітень	–	–	21 370	0,51	–	–	7123	0,20
Травень	39 100	1,46	136 140	3,26	144 460	3,09	106 567	3,02
Червень	280 100	10,45	900 763	21,56	736 160	19,88	639 007	18,10
Липень	747 925	27,91	1 606 175	38,45	1 409 930	38,08	1 254 677	35,54
Серпень	1 031 690	38,50	861 550	20,62	1 133 240	30,61	1 008 827	28,58
Вересень	440 015	16,42	521 635	12,49	308 891	8,34	423 514	12,00
Жовтень	141 020	5,26	130 000	3,11	–	–	90 340	2,56
Всього	2 679 850	100,0	4 177 635	100,0	3 702 681	100,0	3 530 056	100,0

риби щодня використовують 40 т кормів і більше. Протягом досліджуваного періоду середньорічні витрати кормів становили понад 3,5 тис. тонн.

Аналіз забезпеченості основними засобами та ефективності їх використання в Іркліївському риборозпліднику

Основні засоби, будучи матеріально-технічною базою виробництва, є фундаментом його вдосконалення та розвитку. Цей процес відбувається як шляхом збільшення кількості об'єктів основних засобів (екстенсивний шлях), так і за рахунок підвищення ефективності їх використання (інтенсивний шлях). Стан та ефективність використання основних засобів безпосередньо впливає на виконання виробничої програми риборозплідника й можливість отримання прибутку. Діяльність господарства значною мірою залежить від його забезпеченості основними засобами та ефективності їх використання.

Узагальнюючим показником, що характеризує рівень забезпеченості риборозплідника основними засобами, є фондозабезпеченість господарства та фондоозброєність праці. Фондозабезпеченість господарства визначають як відношення середньорічної вартості основних засобів до площі сільськогосподарських угідь, а фондоозброєність праці — як відношення середньорічної вартості основних засо-

бів до середньооблікової чисельності працівників (табл. 5).

Дослідження показують, що фондозабезпеченість риборозплідника за період з 2008 по 2010 р. має тенденцію до зниження. Причиною цього є зменшення залишкової вартості основних засобів, тоді як площа сільськогосподарських угідь та чисельність працівників залишаються незмінними. При цьому слід сказати, що коефіцієнт придатності основних засобів, який характеризує частку не перенесеної на основний продукт вартості основних засобів і ступінь можливості їх використання, рівень їх сучасності та технічної новизни на кінець 2010 р. становив 0,60. Тобто, на витрати діяльності господарства в попередні періоди списано 40% вартості основних засобів (рівень зносу основних засобів становить 40%). Слід звернути увагу на те, що поряд із зменшенням залишкової вартості основних засобів збільшується їх первісна вартість. За досліджуваний період вона зросла на 1,352 млн грн, або на 4,46%.

Ефективність використання основних засобів у риборозпліднику рік у рік зростає і в 2010 р. рівень фондовіддачі був у 1,5 раза вищий порівняно із 2008 р.

Аналіз витрат

Функціонування риборозплідника в ринкових умовах актуалізує проблему раціонального витрачання ресурсів, докорінного поліпшення управління ви-

Таблиця 5. Показники забезпеченості Іркліївського риборозплідника основними засобами та ефективності їх використання

Показник	Рік			2010 у % до 2008
	2008	2009	2010	
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	22 490	20 745,5	19 509	86,7
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	81	81	80	98,8
Площа с/г угідь, га	1239,2	1239,2	1239,2	100,0
Виручка від реалізації продукції, тис. грн	7919	10 748	10 251	129,5
Фондозабезпеченість господарства, грн	18 149	16 741	15 744	86,7
Фондоозброєність праці, тис. грн	277,66	256,12	243,86	87,8
Фондовіддача, грн	0,35	0,52	0,53	151,4

тратами з метою підвищення конкурентоспроможності продукції. Витрати господарства на виробництво продукції, виражені в грошовій формі, формують собівартість продукції.

Чим економніше господарство використовує матеріальні, трудові та фінансові ресурси при вирощуванні риби, тим ефективніше здійснюється виробничий процес, тим більшим буде прибуток і рівень рентабельності продукції. Звичайно, мова йде про досягнення не мінімального рівня витрат, а оптимального, такого, що забезпечує виробництво конкурентоспроможної продукції (табл. 6).

Аналіз даних табл. 6 засвідчує, що собівартість товарної риби протягом досліджуваного періоду зросла приблизно на 25%. Темпи приросту ціни реалізації риби становлять 58,4%, тобто на 27,4% випереджають темпи приросту собівартості. Внаслідок цього прибуток від ре-

алізації 1 кг товарної риби збільшився на 3,55 грн, або в 4,8 раза. Разом всі ці зміни забезпечили підвищення рівня рентабельності товарної риби до 41,9%, тобто зростання його на 31%.

За досліджуваний період сума витрат господарства зросла в 1,4 раза, що становить 2,482 млн грн. В абсолютному вираженні найбільше зросла собівартість реалізованої продукції — на 2,196 млн грн, що становить 88,5% приросту витрат. Найвищі ж темпи зростання спостерігаємо за статтею "Інші витрати" — в 13,7 раза, хоча в абсолютному вираженні це становить лише 86 тис. грн (табл. 7).

Розшифровку витрат риборозплідника за 2010 р. наведено в табл. 8.

Собівартість реалізованої продукції в 2010 р. становила 84,1% у структурі витрат господарства. Сформувалася вона, в основному, з витрат на сировину й основні матеріали та оплату праці, які

Таблиця 6. Динаміка економічної ефективності вирощування товарної риби

Показник	Рік			2010 у % до 2008
	2008	2009	2010	
Собівартість, грн/кг	8,66	9,10	10,72	123,8
Реалізаційна ціна риби, грн/кг	9,60	10,78	15,21	158,4
Прибуток від реалізації товарної риби, грн/кг	0,94	1,68	4,49	477,7
Рівень рентабельності товарної риби, %	10,9	18,5	41,9	+31,0

Таблиця 7. Динаміка складу та структури витрат Ірклівського розплідника рослиноїдних риб

Стаття витрат	Рік						2010 у % до 2008
	2008		2009		2010		
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	
1. Собівартість реалізованої продукції	5568	82,6	7459	81,9	7764	84,1	139,4
2. Адміністративні витрати	386	5,7	603	6,6	940	10,2	243,5
3. Витрати на збут	76	1,1	106	1,2	98	1,1	128,9
4. Інші операційні витрати	708	10,5	927	10,2	332	3,6	46,9
5. Інші витрати	7	0,1	13	0,1	93	1,0	1328,6
Всього витрат	6745	100,0	9108	100,0	9227	100,0	136,8

Таблиця 8. Склад та структура витрат за 2010 р.

Стаття витрат	тис. грн	%
1. Собівартість реалізованої продукції, у т.ч. витрати на сировину і основні матеріали	7764	84,1
з них корми	3300	35,8
паливо і електроенергію	3262	35,4
оплату праці	1125	12,2
відрахування на соціальні заходи	2019	21,9
амортизацію основних засобів	396	4,3
інші витрати	901	9,8
послуги сторонніх організацій	23	0,3
2. Адміністративні витрати в т.ч.:	23	0,3
витрати, пов'язані з використанням службових автомобілів	940	10,2
витрати на оплату праці	94	1,0
витрати на соціальні заходи	519	5,6
витрати на відрядження	191	2,1
витрати на зв'язок	7	0,1
амортизація основних засобів	25	0,3
утримання основних засобів	33	0,4
інші адмінвитрати	16	0,2
3. Витрати на збут	55	0,6
4. Інші операційні витрати	98	1,1
у т.ч. лікарняні, премії	332	3,6
5. Інші витрати	332	3,6
у т.ч. допомоги, утримання	93	1,0
Всього витрат	93	1,0
	9227	100,0

займають, відповідно, 42,5% і 26,0% загальної суми собівартості реалізованої продукції, 98,8% витрат на сировину та основні матеріали — це вартість кормів. Четверту частину собівартості реалізованої продукції становлять витрати на паливо і електроенергію та амортизація основних засобів, відповідно, 14,5% та 11,6%.

Сума адміністративних витрат за досліджуваний період збільшилася в 2,4 раза і в 2010 р. досягла 940 тис. грн. З них найбільшу питому вагу займають витрати на оплату праці та соціальні заходи, відповідно, 55,2% та 20,3%.

Витрати на збут, інші операційні витрати та інші витрати займають трохи більше 5% у структурі витрат господар-

ства. Інші операційні витрати — це виплата премій та оплата лікарняних листів. У 2010 р. на такі цілі було використано 332 тис. грн. Інші витрати — це допомоги та утримання. Тут слід сказати, що іркліївці ніколи не стоять осторонь життєвих проблем своїх робітників. Рибиноцьке господарство впродовж багатьох років є постійним спонсором у школах, розташованих на території Іркліївської сільської Ради.

Аналіз продуктивності та оплати праці

Ефективність праці — це її результативність. Вона відображає співвідношення обсягу вироблених матеріальних благ та кількості затраченої на це праці.

Продуктивність праці є одним із визначальних критеріїв та інструментів зниження витрат виробництва й забезпечення на цій основі ефективного функціонування підприємства, його конкурентоспроможності на ринку. Це найважливіший із показників ефективності трудового процесу, що виражається відношенням виробленої продукції до відповідних витрат безпосередньої живої праці (табл. 9).

Проаналізувавши дані табл. 9, можна дійти висновку, що вдосконалюючи, механізуючи технологічні процеси, колектив рибозрозплідника підвищує продуктивність праці. Наприклад, у 2010 р., порівняно з 2008 р., вартість товарної продукції з розрахунку на середньооблікового працівника зросла на 30,37 тис. грн, (або на 31,1%). А от порівняно з 2009 р. бачимо зниження цього показника на

4554 грн, (або 3,4%). Аналогічну ситуацію спостерігаємо і за вартістю товарної продукції, виробленої за 1 людино-годину. Під час аналізу натуральних показників виявлено чітко виражену тенденцію зростання продуктивності праці. З розрахунку на 1 працівника в 2010 р. іркліівці одержали понад 17 т рибопродукції, що на 25,5% перевищило рівень 2008 р. Збільшилося і виробництво товарної риби за 1 людино-годину. Слід відмітити, що Іркліівський рибозрозплідник, згідно з даними національного бізнес-рейтингу протягом останніх років займає перші місця по виробленій рибопродукції на 1 працівника, а також по рибній продуктивності.

Оберненим показником продуктивності праці є трудомісткість — затрати часу на виробництво одиниці продукції. За досліджуваний період спостерігаємо

Таблиця 9. Динаміка продуктивності та оплати праці в Іркліівському рибозрозпліднику

Показник продуктивності праці	Рік			2010 у % до 2008
	2008	2009	2010	
1. Виручка від реалізації, тис. грн	7919	10 748	10 251	129,4
2. Середньооблікова чисельність працівників, осіб	81	81	80	98,8
3. Відпрацьовано людино-годин	135 090	143 094	142 434	105,4
4. Одержано всього рибопродукції, тонн	1101	1365	1365	124,0
у т.ч. товарної риби, тонн	714	896	895	125,4
5. Вартість товарної продукції на				
1 працівника, грн	97 766	132 692	128 138	131,1
1 людино-годину, грн	58,6	75,1	72,0	122,9
6. Одержано всього рибопродукції з розрахунку на				
1 працівника, кг	13 593	16 852	17 063	125,5
1 людино-годину, кг	8,2	9,5	9,6	117,1
у т.ч. товарної риби на				
1 працівника, кг	8815	11 062	11 188	126,9
1 людино-годину, кг	5,3	6,2	6,3	118,9
7. Трудомісткість (затрати часу на 1 кг товарної риби), людино-годин	0,19	0,16	0,14	73,7
8. Середньомісячна заробітна плата 1 працівника, грн	2192	3012	3275	149,4

чітко виражену тенденцію до зниження цього показника.

Підвищення продуктивності праці дає змогу збільшувати виручку від реалізації риби, а звідси і підвищувати заробітну плату. Якщо в 2008 р. середня заробітна плата 1 працівника за місяць становила 2192 грн, то в 2010 р. — 3275 грн, тобто зросла майже на 50%. Цей показник — один із найкращих серед рибничких господарств внутрішніх водойм України.

Досягти високого кінцевого результату виробництва вдається іркліївцям за рахунок чіткого планування. Система оплати праці за договорами також заслуговує на увагу: протягом сезону працівники отримують лише аванс, а повний розрахунок проводиться вже після реалізації вирощеної продукції. Стави закріплюються за бригадами працівників, бригадиру кожної бригади доводиться завдання. І вже в кінці сезону, після вилуви риби чи зарибку, комісія визначає його виконання.

Аналіз економічної ефективності господарської діяльності

Здійснення господарської діяльності передбачає ефективне поєднання великої кількості організаційних, трудових,

матеріальних, фінансових та інших ресурсів. Успішність таких дій вимірюється шляхом зіставлення отриманого результату з витратами, понесеними для його досягнення.

У величині фінансових результатів безпосередньо віддзеркалюються всі аспекти діяльності риборозплідника: технологія й організація виробництва, система контролю тощо. Саме фінансові результати є основою збільшення економічного потенціалу господарства.

Результатом господарської діяльності є її економічний підсумок, тобто прибуток чи збиток. Прибуток — це абсолютний показник ефективності діяльності господарства, перевищення суми доходів над сумою витрат, які були понесені для отримання цих доходів. Цей показник у майбутньому формує фінансові ресурси риборозплідника, він є основним джерелом економічного та соціального розвитку господарства. Формується він поступово протягом звітного періоду. Розмір і характер прибутків і збитків за кожний період діяльності господарства є найважливішими показниками його роботи. Визначення фінансових результатів полягає у розрахунку чистого прибутку звітного періоду. Порядок формування чистого прибутку наведено в табл. 10.

Таблиця 10. Фінансові результати діяльності Іркліївського риборозплідника, тис. грн

Показник	Рік			Відхилення 2010 від 2008	
	2008	2009	2010	абсолютне	відносне, %
1. Дохід (виручка) від реалізації продукції	7919	10 748	10 251	2332	129,4
2. Податок на додану вартість	1320	1791	1708	388	129,4
3. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	6599	8957	8543	1944	129,5
4. Собівартість реалізованої продукції	5568	7459	7764	2196	139,4
5. Валовий прибуток	1031	1498	779	-252	75,6
6. Інші операційні доходи	415	505	930	515	224,1
7. Адміністративні витрати	386	603	940	554	243,5
8. Витрати на збут	76	106	98	22	128,9

Закінчення таблиці 10

Показник	Рік			Відхилення 2010 від 2008	
	2008	2009	2010	абсолютне	відносне, %
9. Інші операційні витрати	708	927	332	-376	46,9
10. Фінансовий результат від операційної діяльності	276	367	339	63	122,8
11. Інші фінансові доходи	133	135	321	188	241,4
12. Інші витрати	7	13	93	86	1328,6
13. Фінансовий результат від звичайної діяльності	402	489	567	165	141,0
14. Чистий прибуток	402	489	567	165	141,0

Аналіз даних табл. 10 свідчить, що протягом досліджуваного періоду Іркліївський риборозплідник є прибутковим господарством. Сума чистого прибутку постійно зростала і в 2010 р. на 165 тис. грн або на 41% перевищила рівень 2008 р. Проте слід відмітити й негативні зміни: чистий дохід збільшився на 29,5%, а валовий прибуток зменшився на 24,4%, тобто темп приросту витрат на виробництво реалізованої продукції (39,4%) є більшим за темп приросту доходу підприємства. Крім того, в 2010 р. порівняно з 2008 р. відбулося збільшення інших операційних доходів (на 515 тис. грн), збільшення адміністративних витрат і витрат на збут (на 554 і 22 тис. грн відповідно), зменшення інших операційних витрат (на 376 тис. грн). У складі фінансових результатів від інших видів діяльності також відбулися як позитивні, так і негативні зміни (збільшення інших фінансових доходів, збільшення інших витрат). Чистий прибуток зростає швидшими темпами, ніж прибуток від операційної діяльності і дорівнює прибутку від звичайної діяльності.

Результати діяльності характеризуються не лише абсолютними показниками прибутку. В риборозпліднику зацікавлені в віддачі від використаних ресурсів, а тому аналізують співвідношення отриманого ефекту з понесеними витратами, для чого використовують відносний показник ефективності — рентабельність.

Дослідження показників рентабельності дає змогу комплексно оцінити ефективність господарської діяльності.

Рентабельність — це відносний показник, який відображає відношення отриманого ефекту (прибутку) до понесених витрат. Рентабельним є такий стан діяльності, коли протягом певного періоду отримані доходи перевищують витрати, створюється та накопичується прибуток. Показники рентабельності відображають економічну ефективність діяльності.

Показники економічної ефективності (рентабельності) залежно від обраної бази для зіставлення поділяють на три групи: витратні, ресурсні, дохідні.

Різноманітність показників рентабельності визначає альтернативність пошуку шляхів її підвищення (табл. 11).

За даними табл. 11, рівень показників ефективності діяльності є різним. Відбулося погіршення багатьох із них, значно скоротилися показники рентабельності продукції (8,5 пункту), валової рентабельності продажу (6,5 пункту), рентабельності операційної діяльності (0,4 пункту) та рентабельності доходу від операційної діяльності (0,3 пункту), тобто риборозплідник менше отримує прибутку на 1 грн доходу.

Водночас поряд із негативними тенденціями відбулося поліпшення показників рентабельності, а саме — господарської діяльності (на 0,1 пункту), підпри-

Таблиця 11. Показники економічної ефективності діяльності Іркліївського розплідника рослиноідних риб, %

Показник	Рік			Абсолютне відхилення 2010 від 2008
	2008	2009	2010	
<i>Витратні показники</i>				
1. Рентабельність продукції	18,5	20,1	10,0	-8,5
2. Рентабельність операційної діяльності	4,1	4,0	3,7	-0,4
3. Рентабельність господарської діяльності	6,0	5,4	6,1	+0,1
<i>Ресурсні показники</i>				
4. Рентабельність підприємства	1,4	1,7	2,0	+0,6
<i>Доходні показники</i>				
5. Валова рентабельність продажу	15,6	16,7	9,1	-6,5
6. Чиста рентабельність продажу	6,1	5,5	6,6	+0,5
7. Рентабельність доходу від операційної діяльності	3,9	4,6	3,6	-0,3

емства (0,6 пункту), чиста рентабельність продажу (0,5 пункту). Таку тенденцію можна пояснити зростанням обсягу виробництва, цін і незначним підвищенням собівартості продукції.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження свідчать про досить високу ефективність організаційно-економічного механізму господарювання в ДП “Іркліївський розплідник рослиноідних риб”.

Вартість валової продукції на 1 середньооблікового працівника (основний показник продуктивності праці) у 2008 р. порівняно з 2010 р. зросла на 31,1%. Це дало змогу підвищити середньомісячну заробітну плату 1 працівника з 2192 грн у 2008 р. до 3275 грн у 2010 р., тобто на 50%.

Собівартість реалізованої продукції за досліджуваний період зросла на 39,4%,

ціна реалізації товарної риби — на 58,4%, але оскільки темпи росту реалізаційної ціни випереджають темпи росту собівартості, рентабельність товарної риби зростає.

Зниження показників рентабельності (рентабельності продукції, рентабельності операційної діяльності та валової рентабельності продажу) свідчить про наявність резервів у використанні основних засобів, виробничих запасів, трудових ресурсів у господарській діяльності, тобто факторів інтенсифікації виробництва та діяльності в цілому.

Попри всі негаразди в рибній галузі останніми роками, за яких багато господарств майже збанкрутіли, Іркліївський розплідник рослиноідних риб стоїть у трійці кращих в Україні серед господарств, які відносять до галузі “Рибальство, рибицтво”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алімов С.І. Рибне господарство України: стан і перспективи / С.І. Алімов. — К.: Вища освіта, 2003.
2. Ковальчук М.І. Економічний аналіз у сільському господарстві: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / М.І. Ковальчук. — К.: КНЕУ, 2002.
3. Шерман І.М. Ставові рибицтво / І.М. Шерман. — К.: Урожай, 1994.

**АНАЛИЗ ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ГП "ИРКЛИЕВСКИЙ ПИТОМНИК РАСТИТЕЛЬНЫХ РЫБ"**

Л.В. Товстенко, Н.И. Смирнюк

Проанализирована и дана оценка эффективности организационно-экономических механизмов ведения хозяйственной деятельности ГП "Ирклиевский питомник растительноядных рыб".

**ANALYSIS OF BUSINESS ACTIVITY OF THE
SE "IRKLIEV HATCHERY OF HERBIVOROUS FISHES"**

L. Tovstenko, N. Smirnyuk

There has been analyzed and assessed efficiency of organizational-economical mechanisms of business activity of the SE "Irkliiev hatchery of herbivorous fishes".